

Усатий Григорій Олександрович,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник, доцент

ПРИМИРЕННЯ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ У МЕЖАХ ПРИВАТНО-ПУБЛІЧНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Усвідомлення обмеженості та недостатньої результативності використання лише традиційних механізмів карально-репресивного впливу на злочинність сучасного зразка, спонукає дослідників до пошуку нових правових прийомів та методів боротьби з нею. Це завдання знайшло своє відображення і в Концепції реформування кримінальної юстиції України, що затверджена Указом Президента України від 08 квітня 2008 року № 311, якою визнано, що існуюча система кримінальної юстиції не повною мірою відповідає новим суспільним відносинам, що склалися в Україні, і не забезпечує належного стану правопорядку, ефективного захисту осіб, суспільства та держави від небезпечних посягань на соціальні цінності, права і законні інтереси. Серед завдань реформування кримінальної юстиції України Концепцією встановлено гуманізацію кримінального законодавства, розвиток інституту пробації та розширення застосування відновних процедур і примирення.

Відносно останнього, необхідно зазначити, що ретельний аналіз кримінально-правового інституту звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим та судово-слідчої практики його застосування переконливо доводить, що ст. 46 КК України потребує якнайшвидшого коригування законодавцем. Оскільки, не зважаючи на ряд позитивних моментів, нормативне закріплення примирення винного з потерпілим є недостатньо ефективним та все ще залишається далеким від досконалості.

Зокрема, традиційно кримінальне право беззаперечно визнається правниками публічною галуззю права, проте останнім часом воно суттєво видозмінюється та модернізується у т.ч. за рахунок впровадження до його структури приватного елементу. З моменту появи кримінально-правової норми про примирення винного з потерпілим у чинному КК України «сфера «приватного начала» отримала офіційний статус у чинному кримінальному законодавстві, в той час як суб'єкти кримінального права – держава і громадянин –

займають об'єктивно нерівне становище. Держава діє авторитарно, охороняючи за допомогою закону особливо важливі для суспільства правові цінності, а не приватні інтереси» [1, с. 149].

Підстави звільнення від кримінальної відповідальності, що містяться у ст. 46 КК України не є вичерпними, оскільки вони не охоплюють тих випадків приватного обвинувачення, які окремо передбачаються у кримінальному процесуальному законодавстві і враховують особливий порядок початку та закриття кримінального провадження у зв'язку з примиренням винного з потерпілим.

Враховуючи ж таку особливість вітчизняного законодавства як безсистемність, а у даному випадку точніше буде зазначити про неузгодженість положень норм матеріального та процесуального права між собою, правозастосовні органи в пошуках справедливого «соломоногого рішення» подекуди вимушені вдаватись до маніпулятивного застосування закону. Зокрема, в ухвалі колегії суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду Чернігівської області зазначається про те, що «місцевий суд вказав, що, враховуючи скоєння ОСОБА_3 злочину середньої тяжкості, наявність клопотання потерпілої ОСОБА_2 під час підготовчого судового засідання про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності, ОСОБА_3 необхідно звільнити від кримінальної відповідальності, передбаченої ч. 1 ст. 122 КК України, на підставі ст. 46 КК України, у зв'язку з примиренням винного з потерпілою. Під час апеляційного розгляду потерпіла ОСОБА_2 заявила про свою відмову від обвинувачення і просила закрити кримінальне провадження.

Не погодившись з рішенням суду, прокурор подав апеляційну скаргу, в якій просив скасувати ухвалу місцевого суду, у зв'язку з неправильним застосуванням кримінального закону, та призначити новий розгляд кримінального провадження в суді першої інстанції. Апелянт вказує на те, що положення ст. 46 КК України передбачають звільнення особи від кримінальної відповідальності, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, якщо вона примирилась з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду. Злочин, передбачений ч. 1 ст. 122 КК України, належить до категорії злочинів середньої тяжкості, проте за обов'язковою суб'єктивною ознакою є умисним.

Цікаво, що у даному випадку суд приймає компромісне рішення, посилаючись на те, що «відповідно до ст. 26 ч. 4 КПК України кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого, а його відмова від обвинувачення, у випадках, передбачених цим Кодексом, є

безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. Пунктом 7 частини 1 статті 284 КПК України передбачено, що кримінальне провадження закривається в разі, якщо потерпілий відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Згідно вимог ст. 417 КПК України суд апеляційної інстанції, встановивши обставини, передбачені статтею 284 цього Кодексу, скасовує обвинувальний вирок чи ухвалу і закриває кримінальне провадження» [2].

Хоча подібне судове рішення можна сприймати також через призму пріоритетності дотримання прав та інтересів потерпілого, на противагу охороні державних або громадських інтересів, оскільки в правовій державі повинні бути створені максимально дієві гарантії особи від зайвого втручання держави в приватну сферу, в тому числі в сферу кримінального судочинства. І як тут не погодитись з думкою авторитетних вчених про те, що «законодавець в даному випадку... передає на розсуд потерпілого не оцінку ступеня небезпеки вчиненого злочину, а вирішення питання про шляхи врегулювання виниклого конфлікту. Таке регулювання свідчить про шанобливе ставлення законодавця до інтересів потерпілого і відповідає меті відновлення соціальної справедливості як вищого завдання втручання кримінального закону. Якщо потерпілий вважає, що справедливість буде відновлена в тому випадку, коли винний принесе йому вибачення, поверне викрадену річ, відновить поламане майно і т.д., законодавець не повинен наполягати на обов'язковому порушенні кримінальної справи і проходженні всієї слідчої і судової процедури ...» [3, с. 80–81].

Список використаних джерел

1. Лесниевски-Костарева Т.А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. М., 2000. С. 149.
2. Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду Чернігівської області від 11 серпня 2014 р./Справа № 747/351/14 //Сайт Єдиного державного реєстру судових рішень. Напис з екрану: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40097146>
3. Келина С.Г. Освобождение от уголовной ответственности как правовое последствие совершения преступления // Уголовное право: новые идеи. М., 1994. – С. 80-81.